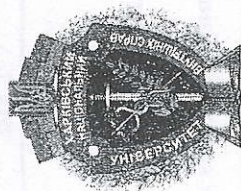

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

ВІСНИК Харківського національного університету внутрішніх справ

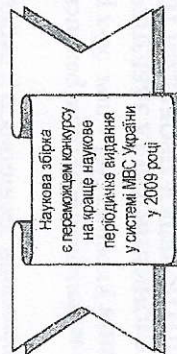
Збірник наукових праць

Засновник і видавець -
Харківський національний університет внутрішніх справ

Виходить 4 рази на рік

Заснований у грудні 1995 р.

№ 1 (52) 2011

Харків 2011

Збірник включено
до переліку наукових
фахових видань України
з юридичних та соціологічних наук
(постанови президії ВАК України
від 10.02.2010 № 1-05/1,
від 26.05.2010 № 1-05/4).

Друкується за рекомендацією
Вченої ради ХНУВС,
протокол № 3 від 25.03.2011.

ЗМІСТ

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВознавства

Мельник Р. С.

До питання пошуку нових вихідних позицій розуміння категорії «система права»	8
Письменицький А. А., Турута О. В.	
Місце принципу верховенства права в сучасній вітчизняній правовій системі	16
Тіхонova М. А.	
До проблеми виокремлення спортивного права	22
Пінська О. С.	
Поняття, види та функції правової культури	29
Кожушко М. В.	
Особливості морально-правового виховання курсантів та слухачів вищих навчальних закладів МВС України	36
ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА	
Бандурка О. М., Греченко В. А.	
Переяславська рада і Слобожанщина	44
Головко О. М.	
Місцевий податковий апарат Російської імперії на українських землях у роки Першої світової війни	49
Семикопний А. Д.	
Боротьба із загальнокримінальним бандитизмом як один із пріоритетних видів діяльності правоохоронних органів щодо протидії організованій злочинності у період НЕПу	59
Трухан А. Я.	
Питання кадрового забезпечення органів радянської прокуратури в Західній Україні (1944 – поч. 50-х рр. XX ст.)	70
БОРОТЬБА ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ	
Денисюк С. Ф.	
Криміналістична профілактика злочинів: сутність та місце в теорії криміналістики	82

Редакційна колегія:

О. М. Бандурка – д-р юрид. наук, проф., акад. НАПрН України, засл. юрист України (відповідальний редактор); А. Т. Кожушко – д-р юрид. наук, проф. (заступник відповідального редактора); П. О. Білоус (відповідальний секретар); В. С. Бакіров – д-р соціол. наук, проф.; В. М. Безенко – д-р юрид. наук, доц.; Т. С. Вороненко – д-р філос. наук, проф.; О. П. Гетманець – д-р юрид. наук, доц.; О. М. Головко – д-р юрид. наук, ст. наук. співроб.; В. А. Греченко – д-р іст. наук, проф.; В. В. Ковальська – д-р юрид. наук, ст. наук. співроб.; В. В. Конопацький – д-р юрид. наук, доц.; Т. М. Кравцова – д-р юрид. наук, проф.; О. М. Лутинцов – д-р юрид. наук, доц.; О. В. Марцеляк – д-р юрид. наук, проф., засл. юрист України; Р. С. Мельник – д-р юрид. наук, ст. наук. співроб.; С. О. Мічурін – д-р юрид. наук, доц.; О. М. Музичук – д-р юрид. наук, ст. наук. співроб.; В. П. Петков – д-р юрид. наук, проф.; В. Д. Пчоакін – д-р юрид. наук, доц.; І. П. Рушченко – д-р соціол. наук, проф.; М. М. Сапна – д-р соціол. наук, проф.; О. Ю. Синявська – д-р юрид. наук, проф.; С. В. Салішко – д-р юрид. наук, доц.; В. М. Трубініков – д-р юрид. наук, проф.; О. В. Тягло – д-р філос. наук, проф.; Р. В. Цилишка – д-р юрид. наук, проф.; О. Н. Ярмиш – д-р юрид. наук, проф.

Статті збірника висвітлюють широке коло актуальних проблем боротьби зі злочинністю та забезпечення громадського порядку, правового регулювання цивільних та трудових відносин, е соціології тощо.

Для науковців, правоохоронців-практиків, слухачів, курсантів та студентів юридичних вузів.

Редколегія не завжди поділяє погляди авторів публікацій.

© Харківський національний університет
внутрішніх справ, 2011

Із цією думкою можна погодитися, так спортивне право не можна поки що¹ виділяти в комплексну галузь права. Але як комплексна галузь законодавства спортивне право вже існує. Отже, спортивне право – це комплексна галузь законодавства, яка має розвинену структуру нормативних актів, що регулюють суспільні відносини, які складаються між учасниками у сфері фізичної культури та спорту.

Список літератури: 1. Алексеев С. В. Спортивное право России. Правовые основы физической культуры и спорта : учеб. для студ. вузов, обучающихся по спец. 021100 «Юриспруденция» и 022300 «Физическая культура и спорт» / под ред. проф. П. В. Крашенинкова. – М. : ЮНИТИ-ДАНА ; Закон и право, 2005. – 671 с. 2. Алексеев С. В. Международное спортивное право : учебник / Алексеев С. В. ; Закон и право ; ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 895 с. 3. Бордюгова А. Ю. Словник термінів зі спортивного права / [уклад. Бордюгова Анна Юліяна]. – К. : Юстиніан, 2007. – 144 с. 4. Погосян Е. В. Формы разрешения спортивных споров : монография / Е. В. Погосян ; предисл. В. В. Яркова. – М. : Волтерс Клувер, 2011. – 160 с. – (Сер. «Гражданский и арбитражный процесс : современные взгляды»). 5. Алексеев С. С. Право. Азбука. Теория. Философия. Опыт комплексного исследования / С. С. Алексеев. – М. : НОРМА ; ИНФРА-М, 1998. – 810 с. 6. Структура советского права / С. С. Алексеев. – М. : Юрид. лит., 1975. – 264 с. 7. Скаун О. Ф. Теория государства и права : учебник / О. Ф. Скаун. – Х. : Консум ; Ун-т внутр. дел, 2000. – 704 с. 8. Алексеев С. С. Теория государства и права : учебник / С. С. Алексеев, С. И. Архипов, В. М. Корельский [и др.] ; под ред. С. С. Алексеева. – М. : НОРМА, 1998. – 453 с. 9. Сердюков А. В. Спортивное право как комплексная отрасль законодательства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства, история учений о праве и государстве» / А. В. Сердюков. – М., 2010. – 26 с. 10. Иванников И. А. Актуальные проблемы развития отраслей российского права / И. А. Иванников [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.journal-nio.com/index.php?option=com_content&view=article&id=149%3Apubl&catid=38&Itemid=77. 11. Братановский С. Н. Спортивное право как отрасль российского права [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://justicemaker.ru/view-article.php?id=26&art=1164>. 12. Суханов Е. А. Современное развитие отраслей права в России // Юрист. – 2001. – № 3. – С. 2–7. 13. Поленина С. В. Комплексные правовые институты и становление новых отраслей права [Электронный ресурс] / С. В. Поленина // Правоведение. – 1975. – № 3. – С. 71–79. – Режим доступа: <http://www.law.edu.ru/article/article.asp?articleID=1140036#fitem5>. 14. Алексеев С. С. Проблемы теории права : курс лекций : в 2 т. Т. 1 / С. С. Алексеев. – Свердловск : Изд-во Свердловск. ун-та, 1972. – 396 с. 15. Красавчиков О. А. Гражданские организационно-правовые отношения / О. А. Красавчиков // Советское государство и право. – 1966. – № 10. – С. 53–57. 16. Sports law [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://en.wikipedia.org/wiki/Sports_law. 17. The International Sports Law Centre at the I.M.C. Asser Institute: from National Project to International Centre [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.asser.nl/default.aspx?site_id=11&level1=13906&level2=13943. 18. Edward Grayson: barrister and specialist on sport and the law [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.timesonline.co.uk/tol/comment/obituaries/article4855567.ece>.

¹ С. С. Алексеев казав: «у більшості випадків, коли історично формувалася галузь права... це пов'язано з тим, що перед нами становлення особливої галузі перетворення в самій правовій матерії» [14, с. 148–149]

ний ресурс]. – Режим доступу: http://www.asser.nl/default.aspx?site_id=11&level1=13906&level2=13943. 18. Edward Grayson: barrister and specialist on sport and the law [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.timesonline.co.uk/tol/comment/obituaries/article4855567.ece>.

Надійшла до редакції 24.02.2011

Определено, что в теории права выделяются два системных образования: отрасль права и отрасль законодательства, дано обоснование самостоятельности спортивного права как элемента системы законодательства.

The author defines that the theory of law provides two system formation: the branch of law and the branch of legislation. The author grounds a sports law as an element of legislation system.

УДК 340.1

О. С. Пінська

ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА ФУНКЦІЇ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ

Розглянуто поняття правової культури. Розкрито особливості кожного виду правової культури та функції, які виконує правова культура в суспільстві.

На сучасному етапі розвитку нашої країни важливим фактором існування розвиненого суспільства є правова культура його населення. Кожна людина прагне жити в культурному суспільстві. Проте кожний громадянин має своє особисте уявлення про культуру та про якість, які повинна мати культурна освічена особа. Сьогодні рівень правової культури нашого народу залишається різним. Наше суспільство поділено на громадян із високим, низьким та задовільним рівнем правової культури, незважаючи на прагнення органів державної влади високим рівнем правоповажності та отримати суспільство з високим рівнем правової культури.

Наразі дослідження правової культури є дуже актуальним та важливим у зв'язку з демократизацією суспільства, зростанням кількості правопорушень, байдужістю населення до правових знань та відсутністю потреб у використанні правових норм. Питання дослідження правової культури розробляють такі науковці, як Е. В. Аграновська, І. П. Зеленко, М. С. Кельман, Р. А. Сербін, О. Ф. Скаун та ін.

Мета даної роботи полягає в табуації поняття правової культури, яке було запропоноване вищезазначеними науковцями, та комплексному аналізі функцій та видів правової культури. Ця стаття має довести важливість підвищення рівня правової культури для функціонування демократичної,

соціальної та правової держави та розвиненого європейського суспільства.

Високий рівень правової культури – важлива ознака правової держави. Правова культура визначає всі сфери правового буття, його якісні параметри. Від рівня правової культури залежить ступінь суспільної активності громадян, їх безпосередньої участі в управлінні державними, суспільними справами. Правова культура гуманізує особистість, її поведінку, оптимізує систему правової охорони та захисту її прав, запобігає недовірі та озлобленості між різними верствами населення, націями та народами. Чим вище рівень правової культури, тим якісніше та ефективніше правотворча та правозастосовча діяльність та більш досконалий інституційний устрій держави, діяльність його органів [1, с. 221].

У науковій літературі існує досить багато визначень поняття правової культури.

А. П. Семитко характеризує правову культуру як якісний стан правового життя суспільства, що відповідає соціальним, духовним, політичним та економічним ознакам розвиненого суспільства та має свій прояв у досягнутому рівні правової діяльності, юридичних актів, правосвідомості і в цілому в рівні правового розвитку суб'єкта (людини, окремих груп, усього населення), а також у ступені гарантованості державою та громадянським суспільством прав та свобод людини [2, с. 213].

Важливо підкреслити, що правова культура:

- 1) включає в себе ціннісну оцінку правових інститутів, процесів, форм, діяльності конкретного суспільства. Іншими словами, вона характеризує правові цінності суспільства, прогресивні досягнення у сфері права;
- 2) відображає якісний стан правового життя країни, тому для кожної країни характерний свій рівень правової культури;
- 3) є вищою формою усвідомлення інтересів та потреб суспільства в правовому регулюванні. Як наслідок, право являє собою соціальну цінність, свого роду юридичне багатство;
- 4) становить частину загальної культури. Разом із тим вона посідає самостійне місце в соціально-культурному просторі;
- 5) в багатьох випадках залежить від моральності суспільства та моральних якостей осіб, які здійснюють правову діяльність; є умовою та передумовою формування правової держави та правового суспільства в цілому [3, с. 369-370].

Види правової культури:

– залежно від історичного типу держави і права (в рамках формацийного підходу до їх поділу) можна виділити правову культуру: рабовласницького, феодального, буржуазного, соціалістичного, постіндустріального суспільств.

У період рабовласництва через юридичні та міфопоетичні тексти у правову культуру проникли найбільш сталі та глибокі міфологічні образи і уявлення стародавніх людей про порядок та його порушення, про правду і кривду, гармонію і дисгармонію тощо, тобто все те, що можна оцінювати як своєрідний до-правовий матеріал, на якому формувалися правові традиції. Правовій культурі цього типу притаманне змішування норм звичаєвого права, моралі та релігійних приписів. Разом із тим саме в цей період розробляється вчення про верховенство закону, необхідність підкорення йому.

Правова культура феодального типу формувалася під впливом релігії, звичаїв і ритуалів. Біблійні тексти мали силу закону. В судочинстві часто застосовувався «божий суд», який насправді означав перемогу сильнішого над слабкішим. Право не розглядалося як однакова для усіх міра свободи та рівності.

Характерними рисами буржуазної правової культури стали визнання, законодавче закріплення та гарантування основних прав і свобод людини; розроблення теорії правової держави; запровадження конституції як основного закону держави і визнання її верховенства в системі нормативно-правових актів; обґрунтування ідей стосовно верховенства права і незалежності суду тощо.

Для соціалістичного типу правової культури характерні заперечення цінності права, сприйняття його лише як засобу забезпечення волі, а подекуди – сваволі держави (керівництва правлячої партії). Ще однією визначальною рисою цього типу культури була ідеологізація правової системи, проявом чого стали запровадження офіційної панівної ідеології з одночасним запереченням плюралізму, свободи слова, думки і віросповідання; відданість проведенню різного роду політичних кампаній та театралізованих «судових» процесів над «ворогами» народу; використання законодавства, зокрема конституції, для пропаганди комуністичної ідеології; використання партійним керівництвом правоохоронних та судових органів для боротьби з інакомислячими та здійснення політичних репресій тощо.

Правовій культурі постіндустріального суспільства притаманні особливі поваги до прав і свобод людини і громадянина, їх реальне забезпечення і гарантування, розроблення ефективних механізмів їх захисту; створення досконалого за формою і змістом законодавства; високий рівень правової науки, її залучення до правотворчого і правозастосовного процесів; реальне забезпечення незалежності суду, його ефективна робота тощо [4, с. 550-551];

– за характером існування правової культури:

1) відкрита, тобто така, що взаємодіє з іншими правовими культурами, сприймаючи її надбання;

2) закрыта – та, що уникає взаємодії з іншими правовими культурами, обмежуючись власними надбаннями як єдиноправильними;

– за характером прояву:

1) зовнішня правова культура, змістом якої є юридична діяльність та її наслідки;

2) внутрішня – особисті переконання, почуття та уявлення про правові категорії [5, с. 321];

– за рівнями та глибиною пізнання правових явищ, їх виконання в правовій поведінці (діяльності) прийнято виділяти: буденну (масову), професійну, теоретичну (наукову) правову культуру.

Буденна правова культура притаманна широким верствам населення. Головне місце в її змісті посідають традиційні цінності, правові стереотипи, настанови, звичаї та звички. Вона формується на основі власного життєвого досвіду і емпіричних знань про чинне право та інші правові явища. На її формування впливають засоби масової інформації, а також установи освіти, де надаються, як правило, найбільш елементарні знання про правову дійсність. Буденна правова культура здатна включати як прогресивні, так і консервативні чи навіть негативні погляди та настрої з приводу права. Усі правові проблеми, які зрештою призводять до зміни правової культури, як правило, вирішують саме в цьому типі і вже потім усвідомлюються, узгадуються, систематизуються і раціоналізуються на рівні професійної та теоретичної правової культури.

Професійна правова культура базується на здобутих унаслідок одержання спеціальної юридичної освіти правових знаннях, практичних навичках і вміннях, особистій майстерності, що пов'язані з конкретним юридичним фахом. Про рівень професійної правової культури свідчитиме відповідний кваліфікаційний титул (ранг, категорія). Однак слід розрізняти формально визначену кваліфікацію, яка документально відображається у дипломах, атестах, сертифікатах, і реальну правову кваліфікацію, яка, крім здобутих теоретичних і навчальних знань, передбачає ще й існування належного особистого професійного досвіду, сформованого під час конкретної юридичної практики. Високий рівень професійної юридичної практики гармонійно узгодження цих засад.

Професійний тип правової культури залежно від специфіки професійної діяльності може бути поділений на такі види, як судова, прокурорська, слідча, нотаріальна, адвокатська, пенітенціарна правова культура.

Носіями теоретичної (наукової) правової культури є, як правило, юристи – науковці та викладачі вищих навчальних закладів. Цьому типу правової культури відповідають теоретичний рівень правової свідомості, а також наявність навичок, умінь, що використовуються їх носіями у творчій діяльності з удосконалення чинного законодавства правозастосовної практики, інтерпретаційно-правової діяльності.

Деякі науковці поряд із теоретичною правовою культурою окремо виділяють ще і елітарну правову культуру як сукупність правових знань, цінностей, ідеалів, настанов, грамотного розуміння і здійснення правових приписів. Даний тип правової культури притаманний небагатьом юристам-науковцям та юристам-практикам [4, с. 552-553];

– залежно від носія правової культури розрізняють три її види:

- 1) правову культуру суспільства;
- 2) правову культуру особи;
- 3) правову культуру професійної групи [6, с. 469].

На думку І. М. Погрібного, правова культура суспільства – це позитивна якість розвитку правового життя суспільства, яка забезпечує його стабільність, подальший прогрес [7, с. 120].

Г. Т. Чернобель вважає, що правова культура суспільства – це рівень та ступінь правової освіченості, правового виховання суспільства в цілому, компетентно-професійна творчість норм права, їх соціальна ефективність [1, с. 221].

М. В. Цвік розглядає правову культуру особи як властивість людини, проте дослідник конкретизує, що особа не наділяється цією якістю після народження, а вона формується поступово під впливом таких різноманітних чинників, як суспільні зв'язки і відносини, правове виховання, правове навчання, правове спілкування, правова інформація, а також суспільної правової свідомості. У процесі пізнання та оцінювання норм права особа враховує закріплені у них законодавцем соціальний зміст і об'єктивні потреби суспільного розвитку, а також співвідносить їх з можливість задоволення свого власного інтересу. Відображаючись у свідомості людини, цей процес сприяє формуванню її правової культури [4, с. 554].

Правова культура професійної групи – одна з форм правової культури суспільства, притаманна тій спільноті людей, що професійно займається юридичною діяльністю, яка потребує фахової освіти і практичної підготовки. Як правило, це культура робочої групи, члени якої є службовими особами і носіями фахової правової культури.

Професійний правовий культурі робочої групи (колективу) та її членам властивий вищий ступінь знання і розуміння право-

вих явищ у відповідних галузях професійної діяльності. Правава культура юриста вбачається в критичному творчому осмисленні правових норм, законів, правових явищ з погляду їх гуманістичного, демократичного і морального змісту.

Виділяючи три основні види правової культури, слід пам'ятати, що в реальному житті вони тісно взаємозалежні: правава культура як соціальне явище єдина; правава культура суспільства не існує поза правовою культурою його членів (особи, групи); вона є умовою, формою і результатом культурно-правової діяльності громадян та їх професійних груп [6, с. 473-474].

Функції правової культури – є основними напрямками досягнення правових цінностей – вітчизняних і світових.

Як правило, всі вчені, які досліджували правову культуру, виділяли три її основні функції: пізнавальну, регулятивну, ціннісно-нормативну.

Пізнавальна функція спрямована на оволодіння особою правовими знаннями, формування власних переконань з метою вірного їх застосування у практичній діяльності та набуття навичок правового мислення [8, с. 565].

Похідною функцією від пізнавальної деякі автори (В. П. Сальников, М. С. Кельман) вважають пізнавально-реформаторську функцію. Ця функція пов'язана з теоретичною та організаційною діяльністю формування правової держави та громадянського суспільства, а також зі створенням правових та моральних гарантій таких загальнолюдських цінностей, як чесність і порядність, доброта й милосердя, моральний самоконтроль і совість, людська гідність і свобода вибору [9, с. 635].

Регулятивна функція спрямована на забезпечення стійкого, динамічного та ефективного функціонування всіх елементів правової системи, а також і суспільства в цілому.

Регулятивна функція реалізується за допомогою правових та інших соціальних норм. За допомогою цієї функції правава культура забезпечує підпорядкування соціальних ідеалів, взаємності прав та обов'язків громадян, вкладає елемент упорядкованості в ці відносини [10, с. 310-311].

Ціннісно-нормативна функція правової культури виражається за допомогою системи аксіологічних характеристик. Указана функція проявляється при вивченні оцінкового ставлення особи до результату і цілей її дій, які спрямовані на зміну оточуючої правової дійсності, до еталонів і зразків поведінки, що передбачені нормами права. Оцінна діяльність у правовій культурі полягає у «вимірюванні» індивіда, спільноти людей права, законності, порядку, правовідносин, механізму правового регулювання шляхом зіставлення з відповідними правовими

цінностями. Це оцінювання всієї сукупності законодавства, конкретних правових норм поведінки громадян, діяльності правоохоронних органів щодо боротьби зі злочинністю [11, с. 532].

Неможливо не погодитися з такими авторами, як Г. В. Назаренко, Н. М. Пархоменко, М. С. Кельман щодо важливості виділення, окрім основних наступних функцій, комунікативної, прогностичної та виховної. Проте дана точка зору є спірною, тому що більшість авторів вважають, що ці функції є похідними від основних функцій правової культури і немає потреби в їх окремому дослідженні.

Прогностична функція дозволяє прогнозувати розвиток чинного законодавства, правових інститутів у державі [8, с. 565]. Вона охоплює тенденції розвитку правотворчості та реалізації права, проблеми зміцнення законності, правопорядку, правової активності населення та інші зміни правової системи.

Комунікативна функція правової культури сприяє узгодженню суспільних, групових, особистих інтересів, забезпечує соціальну спільність людей. Комунікативна функція реалізується у правовому спілкуванні, в процесі отримання освіти, за допомогою засобів масової інформації, літератури та інших видів мистецтва [12, с. 61].

Комунікативна функція дає змогу особі на підставі набутих знань зорієнтуватися у правовому просторі з метою забезпечення безконфліктного співіснування з іншими суб'єктами.

Виховна функція забезпечує свідоме та поважне ставлення особи до вимог чинного законодавства [5, с. 321].

А. А. Морозова також виділяє таку функцію правової культури, як правосоціалізаторська. Вона спрямована на формування правових якостей особистості за допомогою виховання її правової культури, усвідомлення особистістю своїх прав та обов'язків, механізму їх правового захисту, поваги прав та свобод інших осіб, готовності особи діяти у будь-яких ситуаціях правомірно [3, с. 374].

З огляду на кількість функцій, які виконує правава культура, можливо дійти висновку, що саме правава культура є регулятором суспільних відносин, джерелом отримання правових знань та фактором поваги до права, насамперед до чинного законодавства.

Підвищення рівня правової культури є наразі дуже важливим питанням, оскільки правава культура гарантує успішне функціонування правової, демократичної, соціальної держави та розвиненого культурного суспільства.

Список літератури: 1. Теория государства и права : учеб. для юрид. вузов / под общ. ред. А. С. Пиголкина. – М. : Изд. дом «Городец», 2003. – 544 с. 2. Теория государства и права : учеб. для вузов / отв. ред. В. Д. Переванов. – М. :

Норма, 2004. – 496 с. 3. Морозова Л. А. Теория государства и права : учебник / Л. А. Морозова. – М. : Юрист, 2002. – 414 с. 4. Загальна теорія держави і права : підруч. для студ. юрид. виш. навч. закл. / за ред. М. В. Цвірка. – Х. : Право, 2009. – 584 с. 5. Загальна теорія держави і права (основні поняття, категорії, правові конструкції та наукові концепції) : навч. посіб. / за ред. О. В. Скакун, О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун ; пер. з рос. – Х. : Консум, 2001. – 656 с. 6. Погребной И. М. Теория права : учеб. пособие / И. М. Погребной. – Х. : Основа, 2003. – 128 с. 7. Теория государства и права : академичний курс : підручник / [за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко]. – 2-ге вид., переробл. і доп. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 688 с. 8. Теория государства и права : курс лекцій / под ред. Матузова Н. И., Малько А. В. – М. : Юрист, 2003. – 776 с. 9. Теория государства и права : учебник / под ред. В. К. Багаева. – М. : Юрист, 2003. – 592 с. 10. Кельман М. С. Загальна теорія держави та права : підручник / М. С. Кельман, О. Г. Мурашкін, Н. М. Хома. – Л. : Новий Світ, 2000, 2003. – 584 с. 11. Назаренко Г. В. Общая теория права и государства : учебник : курс для вузов / Г. В. Назаренко. – М. : Ось-89, 2003. – 176 с.

Надійшла до редакції 24.01.2011

Рассмотрено понятие правовой культуры. Раскрыты особенности культуры в обществе.

The definition of legal culture was studied. The features of each type of legal culture and functions, which legal culture realizes in a society, are disclosed.

УДК 342.51

М. В. Кожушко

ОСОБЛИВОСТІ МОРАЛЬНО-ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ ТА СЛУХАЧІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МВС УКРАЇНИ

Запропоновано авторське визначення морально-правового виховання курсантів та слухачів вищих навчальних закладів МВС України як майбутніх працівників органів внутрішніх справ, встановлено його основну мету, проаналізовано особливості впровадження та реалізації морально-правового виховання майбутніх офіцерів.

Утвердження України як демократичної держави, відбудови національної самобутності спонукали до нового бачення професійної підготовки майбутніх офіцерів МВС України. Нестабільна ситуація, в якій здійснюється розбудова ефективної системи апарату Міністерства внутрішніх справ України, значно посилює роль людського фактора, морально-психологічного стану майбутніх працівників органів внутрішніх справ. Сучасна структура МВС України є складною, різноплановою, внутрішньо суперечливою соціальною системою, функ-

© Кожушко М. В., 2011

ціонування якої багато в чому обумовлено особливостями морально-правового виховання курсантів та слухачів вищих навчальних закладів МВС України. Питання ефективної підготовки молодих кадрів у будь-якій державі є пріоритетним у концептуальному баченні призначення правоохоронних органів. Зрозуміло, що за таких обставин стратегічним завданням суспільства є збереження, зміцнення і розвиток морально-правового та інтелектуального потенціалу майбутніх працівників МВС України.

Морально-правове виховання передбачає використання різноманітних підходів до його здійснення, характеризує суб'єктів виховної роботи та сприяє виконанню одного з головних завдань вищого навчального закладу – виховання майбутнього покоління України. Морально-правове виховання, як і будь-який послідовний соціальний процес, не може здійснюватись само по собі, воно реалізується за допомогою використання певної специфіки [1, с. 263].

Саме тому метою даної статті є аналіз особливостей впровадження та реалізації морально-правового виховання курсантів та слухачів вищих навчальних закладів МВС України. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання: дати визначення морально-правового виховання курсантів та слухачів вищих навчальних закладів МВС України та сформулювати його основну мету.

Проблему виховання у процесі навчання порушували прогресивні педагоги минулого: Я. А. Коменський (вимагав від учителя не тільки навчати, але й виховувати), Ж.-Ж. Руссо (надавав перевагу «природному вихованню», підпорядковуючи йому навчання), Й. Ф. Герbart (уважав навчання найважливішим засобом виховання, увів термін «виховуюче навчання», що відбиває співвідношення виховання й навчання), І. Г. Песталоцці (пов'язував розумове навчання з моральним, обгрунтовуючи свій підхід тим, що процес пізнання починається з почуттєвих сприймань, які згодом стають свідомістю за допомогою апріорних ідей), А. Дістервегем (стверджував, що принцип викладання одночасно є принципом виховання) [2, с. 58].

Проблеми морально-правового виховання курсантів та слухачів вищих навчальних закладів МВС України стали також предметом дослідження та аналізу багатьох юридичних спеціалістів. Зокрема це питання розглядалося в працях таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як В. Б. Авер'янов, П. П. Баранова, Ю. П. Битяк, В. В. Головенко, О. В. Дамаскіна, М. Д. Касьяненко, С. М. Легуша, А. І. Миськів, О. І. Остапенко, О. Ф. Скакун та інших. Однак, не применшуючи наукові здо-